

Tämän Schultz katsoo osoittavan, että merkitysyksikköihin jako oli todella tarkoituksellista.

Schultzin näkemys siitä, että Sotakäärön ensimmäinen ja toinen palsta ovat avaimia koko tekstin ja vieläpä muunkin sotatekstimateriaalin ymmärtämiselle käy ilmi jo kirjan sisällysluettelosta: sekä ensimmäisen että toisen palstan käsittelyyn on omistettu kokonainen luku, kun taas palstat 3–19 käsitellään kaikki saman yläotsikon alla. Ensimmäisen ja toisen palstan osalta Schultzin käänteentekevin väite on, että nämä kaksi palstaa kuuluvat yhteen. Hän esittää kolme perustetta, miksi ensi lukemalta varsin hankalasti yhteen sovitettavat palstat ovat toisiaan täydentäviä. Ensimmäinen palstalla 1 kuvataan pitkän konfliktin alkua, kun taas palsta 2 olettaa taustakseen aiemman sodan vaiheen. Toiseksi palstan 2 lista vihollisista on täydellinen vain, jos oletetaan, että palstalla 1. mainitut viholliset on jo tuhottu. Kolmanneksi jo Miikan kirjan profetia (5:4–7) olettaa kaksivaiheisen sodan. Schultzin teoksen luvuissa kolme ja neljä muodostettu teoria kaksivaiheisesta sodasta on hänen tutkimuksensa kantava ajatus. Hän pyrkiinkin liittämään kaiken sotatekstimateriaalin joko ensimmäiseen (sota Kittimiä vastaan) tai toiseen (sota joukko-osastoja vastaan) sodan vaiheeseen. Siksi lukijan kannalta luvut kolme ja neljä ovat erityisen huomionarvoisia.

Luvuissa viisi ja seitsemän Schultz käsittelee sotakäärön palstoja 3–19 ja muuta sotatekstimateriaalia kaksivaiheisen sodan teorian valossa. Palstoilla 15–19 on useita yhteyksiä palstan 1. tekstiin. Schultz päättelee niiden kuvaavan sodan ensimmäistä vaihetta. Kuitenkin palstojen 15–19 ja 1 taustalla on kaksi erilaista traditiota: palsta 1 pohjautuu Danielin kirjan 11. ja Miikan kirjan 5. lukuun, kun taas palstojen 15–19 taustalla vaikuttaa pikemminkin Hesekielin kirjan kuvaus sodasta Gogia vastaan (Hes. 38–39). Palstat 3–9 taas voidaan melko ongelmattomasti sijoittaa palstan 2

kuvaamaan sodan toiseen vaiheeseen. Useita hymnejä sisältävien palstojen 10–14 kohdalla tekstin sijoittamien jompaankumpaan sodan vaiheeseen mutkistuu. Yksityiskohdaisen tarkastelunsa jälkeen Schultz toteaa johtopäätöksensä, että palstojen 10–14 runko liittyy sodan toiseen vaiheeseen, mutta kokonaisuutena se on monimutkaisen muotoutumisprosessin tulos ja sen sisältö liittyy useassa kohdin sotaan Kittimiä vastaan. Luolan 4 teksteissä sodan jakaminen kahteen vaiheeseen näkyy Schultzin mielestä erityisen selvästi tekstissä 4Q491, jonka Martin Abegg on aiemmin jakanut kahtia paleografisin ja morfologisin perustein. Schultzin mukaan tämä jako sopii hyvin yhteen myös kaksivaiheisen sodan oletettavan teorian kanssa.

Schultzin sujuvasanaisen ja mielenkiintoisen teoksen lopullinen johtopäätös Sotakäärön kokoonpanosta on seuraava: palstat 1–9 jonkinlaisessa, ei välttämättä nykyisen kaltaisessa muodossaan, ovat olleet tekstin alkumuoto. Pian ajanlaskun alkua edeltäneen vuosisadan puolenvälin jälkeen tähän kokonaisuuteen on lisätty palstat 10–19. Schultzin näkemys on, että aiemmin kannustavana tekstinä toiminut Danielin kirjan 11. luku ei enää riittänyt roomalaisvalloituksen tullessa todelliseksi uhkaksi. Tarvittiin rohkeampaa ja universaalimpaa teologiaa. Hesekielin kirjan visio sodasta Gogia vastaan tarjosi mallin uuteen ajatteluun. Jumalallinen väliintulo tuli tärkeäksi ajatukseksi. Siksi liturgiaa ja rukousta piti lisätä Sotakäärön tekstiin. Lukujen 10–19 lisääminen myötä Sotakääröstä siis kehittyi eräänlainen uudistettu painos, jonka tehtävänä oli osoittaa, miten suhtautua sotaan roomalaisia vastaan.

HANNA VANONEN
TEOL. MAIST., HELSINKI

DOROTHEA WENDEBOURG
Essen zum Gedächtnis: Das Gedächtnisbefehl in den Abendmahlstheologien der Reformation. Tübingen: Mohr Siebeck 2009. 268 s.

Berliinin Humboldt-yliopiston kirkkohistorian professori Wendebourg tunnetaan tinkimättömänä eku-meenikkona ja reformaation teologian specialistina, jonka sivalluksista suomalaisetkin ovat saaneet osansa. Hän on niitä valitettavan harvoja saksalaisia nykyteologeja, joiden kirjoituksissa kunnianhimoinen systemaattis-teologinen kysymyksenasettelu yhdistyy historialliseen tarkkuuteen ja kirkkaaseen kielelliseen ilmaisuun. Saksassa hän esiintyy usein luterilaisuuden virallisen opin ylimpänä vartijana.

Wendebourgin kirja käsittelee ehtoollisteologian yhtä aspektia, muistamista, reformaation alkuvaiheessa Lutherilla, Karlstadtilla, Zwinglillä, Oekolampadiuksella ja Melancthonilla. Reformaation ehtoollisopeista on aivan viime vuosina löytynyt hämmästyttävän paljon uusia asioita, kuten Wolfgang Simenin (*Luthers Messopfertheologie*), Georg Hunsingerin (*The Eucharist and Ecumenism*) ja Jari Jolkosen (*Uskon ja rakkauden sakramentti*) monografiat ovat osoittaneet. Wendebourg itse on viime vuosina kirjoittanut kriittisesti eukaristisen rukouksen historiasta ja asemasta luterilaisuudessa. Uusi kirja ei silti oikeastaan liity tähän keskusteluun.

Lyhyessä myöhäiskeskiajan johdanto-osassaan Wendebourg näyttää havainnollisesti, kuinka ehtoollisen muistoluonne ei katolisessa perinteessä asetu reaaliapresenssin vaihtoehdoksi, vaan tukee sitä muodostaen sillon ainutkertaisen uhrin ja nykyhetkessä toteutuvan läsnäolon välille. Joillakin skolastikoilla esiintyy jopa *memoria in gustu*, tuo maistamisen ja muistamisen välinen ja nykypäivänäkin paljon keskusteltu "madeleine-efekti" reaaliapresenssin kokemussidonnaisena ilmentymänä.

Hiukan yllättävästi Luther ei tässä kirjassa näyttäydä vain sankarina vaan eräänlaisena virtahepona sakramenttiteologian olohuoneessa. Koska Luther lähti liikkeelle niin voimakkaasti nykyhetken sakramentinnauttimisessa tapahtuvasta sanan ja uskon määrittämisestä Kristuksen läsnäolosta, jäi Golgatan uhri ja sitä ehtoolliseen yhdistävä muistamisen liekanaru hänen ajattelussaan taka-alalle. Messu-uhriopin kritiikki vielä ohensi tätä liekanarua.

Kun Zwingli puolestaan kohotti muistamisluonteen ehtoollisen keskukseksi, josta käsin hän ampui alas katolisia oppeja, sai Lutherin *memoria*-käsite Zwingliä vastaan suunnatussa teologiassa yhä omintakeisempia muotoja. Yhtäältä muistaluonne jäi Lutherilla aivan taka-alalle. Ja kun sitä käsiteltiin, siitä tuli toisaalta ikään kuin reaali-preesenssin alalaji siten, että nykyhetken lahjasta uskova muistaa kiittää Kristusta. Tällainen *commemoratio* on Wendebourgin mukaan itse asiassa niin sanotun autuaan vaihdon ja *union* yksi erityismuoto, jossa Kristus lahjoittaa ehtoollisaineissa myös muistamisen prosessin. Meikäisiä *unio*-teologeja suunnitellut Wendebourg painottaa siis nyt *unio*-ajattelun keskeisyyttä Lutherilla.

Maltillisemmat reformaation teologit, ennen muuta Melancthon, mutta hiukan myös Oekolampadius ja Karlstadt, puolestaan yrittivät säilyttää ehtoollisen muistoluonteella sen itsenäisen aseman, joka sillä katolisessa teologiassa ja Uudessa testamentissa selvästi on. Erityisesti Melancthonilla on tärkeä myös ns. *memoria publica*, ehtoollisen kommuuniota luova asema, jossa kirkko strukturoituu Kristuksen ainutkertaisen uhrin yhteisen muistamisen ympärille. Tämä katolinen oppi ei tietenkään vähennä reaali-preesenssin merkitystä.

Lutherin fiksaatio taistelussa Zwingliä vastaan siis redusoi taikka teki ongelmalliseksi ehtoollisen monenlaisia perinteisiä katolisia piirteitä. Lisäksi Wendebourg näyt-

tää, että Lutherin ehtoollisteologia 1520-luvulla oli varsin poukkoilevaa. Edellä kuvatun suuren linjan ohella yksittäisistä teksteistä saattaa löytyä toisensuuntaisiakin painotuksia, joihin tietyn korvasyyhyn omaavat Luther-tutkijat voivat sopivasti vedota ja jotka tekevät luterilaisen ehtoollisopin normatiivisen tulkinnan erityisen vaikeaksi.

Vaikka ei ihan kaikessa yhtyisikään Wendebourgin löydöksiin, kirja on mestarillinen suoritus, todellinen oppitunti siitä, miten systemaattista analyysia ja tekstien lähilukua pitää harjoittaa: nyansoidusti, historian tuulia haistellen, piinallisen tarkasti, ristiriitoja liennyttämättä, ennakkoluulottomasti ja herkin korvin. Tästä metodisesta tarkkuudesta soisin kaikkien suomalaistenkin Luther-tutkijoiden ammentavan runsaasti oppia.

RISTO SAARINEN
PROF., HELSINKI

DAVID BUNDY
Visions of Apostolic Mission: Scandinavian Pentecostal Mission to 1935. Diss. *Studia Historico-Ecclesiastica Upsaliensia* 45. Uppsala: Uppsala University 2009. 562 s.

Det har påstått att pingstväckelsen var den mest framgångsrika religiösa rörelsen i 1900-talets Finland (Kimmo Ketola, *Uskonnot Suomessa*, Kirkon tutkimuskeskus 2008) trots att denna väckelse faktiskt är svagare här än i väldigt många länder. Pingst- och karismatiska rörelser har vuxit otroligt snabbt framför allt i den globala södern – i Latinamerika och Afrika, men också i vissa delar av Asien. Med tanke på att de karismatiska och pingströrelsens (-rörelsernas) kristna numerär är hundratals miljoner, har teologer inte forskat tillräckligt i dessa

rörelserns historia eller teologi. Den forskning som hittills har gjorts, är mest koncentrerad på engelskspråkiga källor och synpunkten är mest angloamerikansk. Då tar man antingen året 1905 och Charles Parham eller 1906 och William Seymour som utgångspunkt och antar då och då även att pingströrelsen var en enhetlig företeelse. Sådana idéer har kritiserats sedan länge, men ändå mår myten om pingströrelsens originalitet (dvs. diskontinuerlighet med de tidigare religiösa rörelser) och enhetlighet bra.

David Bundy, en amerikansk polyglott, teolog och specialist på fornsyriska, har skrivit en doktorsavhandling för Uppsala universitet om de Skandinaviska pingströrelsernas rötter. Om hans avhandling är voluminös, så kan detsamma sägas om hans källor. Han koncentrerar sig på utvecklingen i Sverige och Norge fram till 1935. Fokus är riktad på missionsaktiviteter. Eftersom mission var pingströrelsernas insatsområde och eftersom man inte gjorde en stor skillnad mellan mission utomlands och hemma, täcker hans forskning faktiskt den centrala utvecklingen i Sverige och Norge. Bilden som formas genom att analysera ett stort antal handlingar pekar på att Skandinaviska pingströrelser var anorlunda än i andra världsdelar.

Bundy leder läsaren genom en djungel av händelser, människor, organisationer eller grupper och, framför allt, tidningar ända till andra världskrigets afton. Han argumenterar att kristna tidningar i Nordiska sammanhang var väldigt centrala instrument i pingströrelsens tillväxt, och framför allt, i konkurrensen mellan grupper med olika synsätt. Den som kunde behärska de kristna medierna, kunde samla pengar och annat stöd. För detta behövde man dock en stabil och stark hembas i en lokalkyrka. Även om få blev omvända via skriftlig information, kan Bundy övertyga att tidningar spelade en central roll bland dem som redan var pingstväänner. Det gör han ge-